

- 21) Ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ ἐν προτομῇ 0,31 × 0,42 μ.
- 22) Δύο στρατιωτικοὶ ἅγιοι 0,24 × 0,32 μ.
- 23) Θεοτόκος πλατυτέρα μετ' ἀργυρᾶς ἐπενδύσεως 0,31 × 0,35 μ.
- 24) Θεοτόκος πλατυτέρα μετὰ ἀργυροῦ στέμματος καὶ ἀργυρᾶς ἐπενδύσεως τῶν χειρῶν 0,27 × 0,315 μ.
- 25) Γέννησις τοῦ Χριστοῦ 0,27 × 0,325 μ.
- 26) Θεοτόκος ἀριστεροκρατοῦσα μετ' ἐπενδύσεως ἀργυρᾶς 0,27 × 0,35 μ.
- 27) Ὁ Ἅγ. Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος ἐν μέσῳ λεόντων 0,34 × 0,255 μ.
- 28) Ἄνω δέησις — Μιχαήλ - Μαρίνα, μέσον καὶ κάτω ἀνά πέντε ἅγιοι 0,44 × 0,60 μ.
Δέκα τέσσαρα εἰκονίδια ἐξηρημένα ἐκ τοῦ πολυελαίου, πάντα τῶν αὐτῶν διαστάσεων 0,16 × 0,215 μετὰ παραστάσεων κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευράς, τὰ ἐξῆς:
- 1) Βάπτισις ἀντιθέτως Ἰωάννης ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος
  - 2) Ἰησοῦς διδάσκων ἐν τῷ ναῶ — Ἅγ. Κοσμάς καὶ Δαμιανὸς
  - 3) Γέννησις τοῦ Χριστοῦ — Ἅγ. Ἀνδρέας καὶ ἕτερος Ἅγιος
  - 4) Θάνατος τοῦ Ἰωάννου — Οἱ δύο Ἅγιοι Θεόδωροι
  - 5) Ἀνάληψις — Ἅγ. Ἰω. Χρυσόστομος καὶ Ἅγ. Βασίλειος
  - 6) Ἐγερσις τοῦ Λαζάρου — Ἅγιοι Λουκάς καὶ Ματθαῖος
  - 7) Ὑπαπαντὴ — Ἅγιοι Βαρθολομαῖος καὶ Φίλιππος
  - 8) Κοίμησις τῆς Θεοτόκου — Ἅγιοι Ἀθανάσιος καὶ Ἀντώνιος
  - 9) Πρώτη ἐμφάνισις τοῦ ΙΣ — Ἅγιοι Παντελεήμων - Ἰωάννης
  - 10) Βαῖοφόρος — Ἅγ. Πέτρος καὶ Παῦλος
  - 11) Σταύρωσις — Ἅγ. Νικόλαος καὶ Γρηγόριος
  - 12) Πεντηκοστή — Ἅγιος Σάββας καὶ ἕτερος ἅγιος
  - 13) Μεταμόρφωσις — Ἅγιος Κύριλλος καὶ ἕτερος ἅγιος
  - 14) Ἀνάστασις — Ἅγιοι Γεώργιος καὶ Δημήτριος.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ
ΕΚ ΤΗΣ 10^{ης} ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ
(Η Π Ε Ι Ρ Ο Υ)
ΥΠΟ ΦΩΤΙΣΜΟΥ Μ. ΠΕΤΣΑ

I

Παρέχονται ἐνταῦθα εἰδήσεις ἀξιωματικῶν περιπεριεργειῶν τῆς τύχης μνημείων τινῶν καὶ ἀρχαιοτήτων τῆς Ἡπείρου κατὰ τὰ ἔτη τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς ὡς καὶ τινες παρατηρήσεις καὶ εὐρήματα γενόμενα κυρίως κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἔτη τῆς ὑπηρεσίας μου ὡς Ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων ἐν Ἰωαννίνοις (1945-1947).

Κατὰ τὸ παρελθὸν αἱ κλασσικῶν χρόνων ἀρχαιότητες τῆς Ἡπείρου μόνον παροδικῶς ἐγνώρισαν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς διεθνοῦς ἐπιστήμης. Ἰδιαίτερος ἀπὸ τῆς καταρρέουσας τοῦ βορειο-ηπειρωτικοῦ μετώπου κατ' Ἀπρίλιον 1941

καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς κατοχῆς οὐδὲ εἰς ἀρχαιολόγος ἐπάτησε τὴν Ἡπειρον. Ἀπὸ τῆς ἐν Κερκύρα ἔδρας τοῦ ἀρμοδίου Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων ἡ Ἡπειρος ἦτο ἀπρόσιτος τότε διὰ τὴν ἐπιβληθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατακτητῶν πλήρη ἀπομόνωσιν τῶν Ἰονίων Νήσων.

Σημαντικὸν βῆμα ἐγένετο διὰ τὴν σταθερὰν ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρακολούθησιν καὶ ἐρευνᾶν τῶν ἠπειρωτικῶν ἀρχαιοτήτων διὰ τῆς ἀποσπάσεως τῆς Ἡπείρου ἐκ τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Κερκύρας, εἰς ἣν ὑπήγοντο πλὴν τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ ἅπαντα ἡ Ἡπειρος καὶ ἡ Αἰτωλοακαρνανία. Διὰ τοῦ Ν. Δ. 1521/1942 ὠρίσθη ἰδίᾳ ἀρχαιολογικὴ περιφέρεια (ἡ 10η) περιλαμβάνουσα τοὺς Νομοὺς Ἰωαννίνων, Θεσπρωτίας, Πρεβέζης καὶ Ἄρτης μετ' ἔδραν Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων τὰ Ἰωάννινα. Εἰς τὴν οὕτω συσταθεῖσαν Ἐφορείαν Ἀρχαιοτήτων ἐποθετήθη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὡς Ἐφορέων

Ἐπιμελητὴς καὶ μετέβην εἰς Ἰωάννινα κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1945.

Κύριον ἔργον μου ὑπῆρξεν ἐκεῖ ἡ κατὰ τμήματα περιοδεία τῆς Ἠπείρου πρὸς ἐνημέρωσίν μου, διαπίστωσιν ζημιῶν ἐκ τοῦ πολέμου

μάτων καὶ λῆψιν συμπληρωματικῶν στοιχείων τῆς παρουσίας ἐκθέσεως καὶ ἄλλων ὑπὸ μελέτην ἠπειρωτικῶν θεμμάτων. Εἰς τὰς προαναφερθείσας δυσχερείας καὶ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ ἀπομάκρυνσίν μου ἐξ Ἠπείρου εἶναι δίκαιον νὰ ἀπο-

Εἰκ. 1. Τὸ μέχρι τοῦ πολέμου χρησιμοποιούμενον ὡς Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον τουρκικὸν τέμενος τῆς Πρεβέζης. Ἀποψις ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸ τοῦ βομβαρδισμοῦ.

καὶ τῆς κατοχῆς, λῆψιν μέτρων προστασίας τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ περισυλλογὴν εὐρημάτων. Αἱ τότε κρατοῦσαι συνθήκαι ἀσφαλείας ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἡ παντελής ἔλλειψις τῶν ἀπαραιτήτων ἐφοδίων παρουσίαζον ἐμπόδια ἀνὰ πᾶν βῆμα. Ἐξ ἄλλου αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀπὸ τοῦ 1945-1950 στρατεύσεις μου ἐπέφερον καὶ τὴν καθυστέρησιν τῆς παρουσίας ἀνακοινώσεως. Νῦν μόλις κατέστη αὕτη δυνατὴ κατόπιν νέας κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἄνοιξιν 20ήμερου μόνον περιοδείας μου ἀνὰ τὴν Ἠπειρον ὀφειλομένης εἰς τὸ προσωπικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ Σοῦ Γραμματέως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καθηγητοῦ κ. Γ. Π. Οἰκονόμου καὶ πραγματοποιηθείσης διαταγῆ τῆς Διευθύνσεως Ἀρχαιοτήτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας πρὸς τακτοποίησιν ὑπηρεσιακῶν ζητη-

δοθῆ κατὰ ἓν μέρος τοῦλάχιστον καὶ ἡ ἔλλειψις πληρότητος τῶν ἐνταῦθα δημοσιευομένων εἰδήσεων, αἵτινες καὶ οὕτως ἀτελῶς ἐκτιθέμεναι ἐλπίζω ὅτι πάντως θὰ φανῶσι χρήσιμοι.

1. ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΠΡΕΒΕΖΗΣ ΚΑΙ ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ

Τὸ Μουσεῖον τῆς Πρεβέζης (εἰκ. 1)¹ στεγαζόμενον ἐντὸς τουρκικοῦ τέμενους κεκηρυγμένου καθ' ἑαυτὸ Διατηρητέου Ἱστορικοῦ Μνημείου (Φύλλον Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως 4/1926) ἐβomboαρδίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1941 ὑπὸ

¹ Αἱ φωτογραφίαι τῶν δημοσιευομένων ἐνταῦθα τὸ πρῶτον εἰκόνων ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2 παρεχωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Σοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γ. Α. Σωτηρίου.

ἰταλικῶν ἀεροπλάνων. Σημειωτέον ὅτι ἦτο τὸ μόνον ἕως Μουσεῖον τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὸ ὅποιον δὲν εἶχε ληφθῆ μέριμνα προστασίας τῶν ἐν αὐτῷ φυλασσομένων ἀρχαίων. Ἡ βόμβα ἔπεσεν ἐπὶ τῆς ΝΑ γωνίας τοῦ τρούλλου, κατέστρεψε μέγα μέρος τοῦ κεντρικοῦ κτηρίου καὶ προεκάλεσε τὴν κατάρρευσιν τῆς νοτίας καὶ ἀνατολικῆς πτέρυγος τῆς τοξοστοιχίας, ἣτις

Εἰκ. 2. Ἀποψὶς ἀπὸ ΝΑ τοῦ Μουσείου τῆς Πρεβέζης πρὸ τοῦ βομβαρδισμοῦ.

ἐστήριζε τὴν περιβάλλουσαν ἀρχικῶς τὸ κτήριον στοὰν κατὰ τὰς τρεῖς πλευράς, νοτίαν, ἀνατολικὴν καὶ βορείαν (εἰκ. 2-3). Ἐκ τῶν ἀντικειμένων τοῦ μουσείου ὅ,τι ἀπέμεινε κατόπιν τῆς ἐκρήξεως ἐτάφη ὑπὸ τὰ ἔρῆπια καὶ ἔνεκα τῆς ἐπακολουθησάσης κατοχῆς μέχρι τῆς ἀπελευθέρωσης ἀφέθη εἰς τὴν λεηλασίαν. Ἡ εἰκ. 4 παρέχει ἀμυδρὰν ἰδέαν τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν εὑρέθησαν τὰ ἐναπομείναντα ἀρχαῖα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἀφύλακτα τελείως ἐντὸς χώρου μεταβληθέντος εἰς κοπρῶνα. Ἐγκρίσει καὶ δαπάναις τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας μετεφέρθησαν κατ' Ἰούνιον τοῦ 1946 τὰ ἐναπολειφθέντα ἀρχαῖα εἰς Νικόπολιν, ἐτοποθετήθησαν δὲ προσωρινῶς παρὰ τὸ Φυλάκιον ἐν ὑπαίθρῳ (εἰκ. 5) μέχρις ὅτου καταστῆ δυνατὴ ἡ ἰδρυσις μουσείου ἐν αὐτῇ τῇ Νικολόλει. Τὰ μεταφερ-

θέντα ἀρχαῖα ἠρριθμήθησαν καὶ κατεγράφησαν ἐν ἰδίῳ καταλόγῳ. Ἄτυχῶς δὲν κατέστη προσιτὸν εἰς ἡμᾶς τὸ φυλασσομένον ἀπὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου (1940) εἰς τὰ θησαυροφυλάκια τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης: Εὐδρετήριο τοῦ Μουσείου τῆς Πρεβέζης, ὥστε νὰ καταστῆ δυνατὸς ἔλεγχος, ὅστις θὰ δείξῃ τί ὑπῆρχε καὶ τί

Εἰκ. 3. Ἀποψὶς ἀπὸ ΝΑ τοῦ Μουσείου τῆς Πρεβέζης κατόπιν τοῦ βομβαρδισμοῦ. Ἡ φωτογραφία ἐλήφθη τῇ 27 Μαΐου 1945.

ἀπέμεινε. Γενικῶς οὐδὲν ἀπέμεινε ἐκ τῆς συλλογῆς τῶν εἰκόνων, τῆς πλουσίας συλλογῆς ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν λύχνων, τῶν πηλίνων καὶ ὑαλίνων ἀγγείων καὶ τῶν λοιπῶν μικρῶν ἀλλὰ πολυτίμων ἀντικειμένων καὶ ψηφιδωτῶν¹

Διεσώθησαν μόνον μεγάλα τεμάχια μαρμάρου καὶ λίθου. Μεταξὺ τούτων καὶ τὰ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλ. Φιλαδελφέως καὶ εἰκονιζόμενα ἐν ΑΕ 1922 σ. 66 κἑξ. εἰκ. 1-4, τὸ πλεῖστον τῶν εἰκονιζομένων αὐτόθι ἐν

¹ Ἐκ τῶν διαφυγόντων τὴν ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ καταστροφὴν μικρῶν ἀρχαίων ὀλίγα μετεφέρθησαν ἀμέσως τότε εἰς τὸ Γυμνάσιον τῆς Πρεβέζης. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἰταλικὴν κατοχὴν τὸ κτήριον τοῦ Γυμνασίου κατελήφθη ὑπὸ τμήματος τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ κτηρίου οὐδὲν ἐκ τῶν ἀρχαίων εὑρέθη ἐκεῖ.

εἰκ. 5-8 καὶ τὰ εἰκονιζόμενα αὐτόθι ἐν εἰκ. 15-26. Ἐκ τούτων ὁ ἐν εἰκ. 24 λίθινος θυρεὸς ἐκ τοῦ ἐνετικοῦ φρουρίου τῆς Πρεβέζης δὲν μετεφέρθη εἰς Νικόπολιν, ἀλλ' ἀφέθη παρὰ τὴν εἴσοδον

τὸ διασωθὲν εἰς δύο τεμάχια τμήμα τῆς ἐπιγραφῆς ἐν ΠΑΕ ἔ.ἀ. σ. 94 ἀριθ. 5 βλαβὲν κατὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ μουσείου καὶ διδάσκει τοῦλάχιστον περὶ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων,

Εἰκ. 4. Ἄποψις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ βομβαρδισθέντος Μουσείου τῆς Πρεβέζης κατὰ τὴν 27ῃν Μαΐου 1945.

τοῦ ἠρειπωμένου μουσείου. Διεσώθησαν ἐπίσης καὶ μετεφέρθησαν εἰς Νικόπολιν τὰ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ καθηγ. κ. Κ. Α. Ρωμαίου καὶ

Εἰκ. 5. Μέρος τῶν μεταφερθέντων εἰς Νικόπολιν ἀρχαίων τοῦ Μουσείου Πρεβέζης.

εἰκονιζόμενα ἐν ΑΔ 1916 παράρτημα σ. 50 εἰκ. 7 καὶ ΑΔ 1919 παράρτημα σ. 42 εἰκ. 2. Ὡσαύτως τεμάχια τῆς σπουδαίας οἰκοδομικῆς ἐπιγραφῆς τῆς δημοσιευθείσης προχείρως ἐν ΠΑΕ 1913 σ. 93-94. Ἡ εἰκ. 6 α-β δεικνύει

διαφόρου πρὸς τὰ χρησιμοποιηθέντα ἐν ΠΑΕ ἔ.ἀ. τυπογραφικὰ στοιχεῖα.

Διεσώθη ἐπίσης μεταφερθεῖσα εἰς Νικόπολιν ἢ ἐν ΠΑΕ 1922-1924 σ. 111 ἐπιγραφῆ, ἣς ὁ 2ος στίχος δέον νὰ ἀναγνωσθῆ ΣΕΝΤΙΑΝΟΣ καὶ οὐχὶ ΣΕΝΤΙΛΙΑΝΟΣ ὡς ἐν ΠΑΕ ἔ.ἀ. (εἰκ. 7).

Καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ φέροντος ἀνάγλυφον διακόσμησιν λίθου ἐκ τοῦ Φρουρίου τῆς Πρεβέζης, ἡ δημοσιευομένη ἀτελῶς ἐν ΑΕ 1922 σ. 78 (αὐτόθι εἰκ. 25), ἀνεγνώσθη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς μεταφορᾶς τοῦ λίθου εἰς Νικόπολιν πλήρως. Πρὸς ἀριστερὰ μὲν τῆς κεφαλῆς τοῦ παριστωμένου ζφου φέρει εἰς τρεῖς στίχους τὴν χρονολογίαν:

1808 | Ὁ(κ)τ(ω)β(ρίου) | λ'

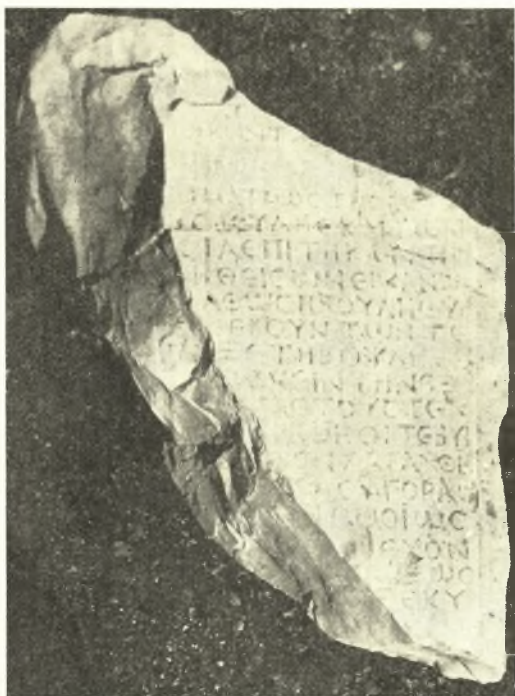
δεξιὰ δὲ τῆς κεφαλῆς εἰς τέσσαρας στίχους:

Ἐπιστάτης τοῦ κάστ|ρου Μπεκήρ | Ζογα-
δοῦ | ρος.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἀποκτημάτων τοῦ Μουσείου τῆς Πρεβέζης διασωθέντα μετεφέρθησαν ὡσαύτως εἰς Νικόπολιν πολλὰ τμήματα σαρκοφάγων φέροντα ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἢ καὶ ἐπιγραφὰς καὶ τὸ ἐν εἰκ. 8 εἰκονιζόμενον κάλυμμα μαρμαρίνης σαρκοφάγου φέρον ἀνάγλυφον παράστασιν τοῦ νεκροῦ ἀνακεκλιμένου ἐπὶ

στρωμνῆς μετὰ προσκεφαλαίου κατὰ συνήθη τύπον τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

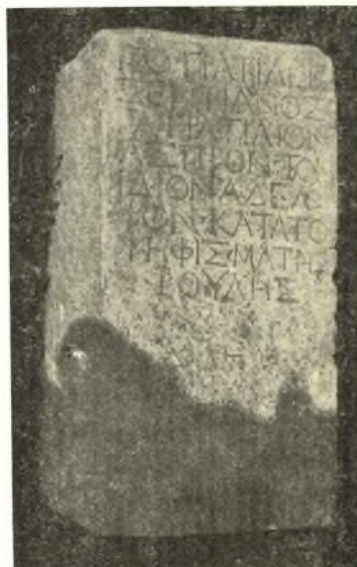
Μεταξὺ τῶν διασωθέντων συγκαταλέγονται

Εἰκ. 6 α-β. Συνανήκοντα τεμάχια οἰκοδομικῆς ἐπιγραφῆς.

εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, διάφορα, κυρίως κιονίσκοι, ἐπίκρανα, κοσμητὰ καὶ κιονόκρανα, ἐν οἷς καὶ τὰ εἰκονιζόμενα [ἐν εἰκ. 9.

Τὸ ἐν εἰκ. 10 εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ἐν ΑΕ 1922 σ. 77 εἰκ. 22 (ἄνω). Τὸ ἐν εἰκ. 11 βυζαντινὸν κιονόκρανον κοσμούμενον διὰ περιστερῶν

Εἰκ. 7. Βάθρον ἐνεπίγραφον.

Εἰκ. 8. Μαρμάρινον κάλυμμα σαρκοφάγου.

Εἰκ. 9. Μαρμάρινα κιονόκρανα.

κατὰ τὰς γωνίας προέρχεται ἐκ Παλαιοροφῶρου, χωρίου παρὰ τὸ Ζάλογγον καὶ εἶναι ἐπίσης

ἐκ τῶν διασωθέντων ἀποκημάτων τοῦ Μουσείου Πρεβέζης.

Τέλος διεσώθησαν ἐπιτύμβιοι τινες πλάκες

Εἰκ. 10. Μαρμάρινον ἐπίκρανον.

Εἰκ. 11. Βυζαντινὸν κιονόκρανον ἐκ Παλαιοροφύρου.

Εἰκ. 12. Ἐπιτύμβια πλάξ ἐνεπίγραφος.

ἐνεπίγραφοι, ἐν αἷς καὶ ἡ ἐν εἰκ. 12, ἧς τὸ κείμενον ἔχει οὕτω :

Νοβία Σωτη|ρῶ ἐτῶν (vacat) | Ζώσιμος |
ἐτῶν ΚΒ' | χαῖρε.

Τὸ ῥωμαϊκὸν nomen gentile Novius ἀπαντᾷ ἑλληνιστὶ καὶ ἀλλαχοῦ. Παρὰ τὰ ὀνόματα Σώτειρα, Σώτηρα, Σωτηριάς, Σωτηρὶς ἀπαντᾷ καὶ Σωτηρῶ π. χ. ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Τεγέας BCH XXXVI (1912) σ. 380 κῆξ. (Κ. Α. Ρωμαῖος). Τὸ ὄνομα Ζώσιμος σύνηθες.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὸ Μουσεῖον τῆς Πρεβέζης, τὸ ὁποῖον κατηγορήθη πλέον κατόπιν τοῦ βομβαρδισμοῦ καὶ τῆς μεταφορᾶς εἰς Νικόπολιν τῶν ἐναπομεινάντων ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ ἀρχαίων αὐτοῦ¹.

ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ ΑΡΧΑΙΩΝ

Ἐν Νικοπόλει προσετέθη μέγας ἀριθμὸς ἀρχαίων ἀντικειμένων ἐκ περισυλλογῆς. Κατὰ τὰ ἔτη τῆς κατοχῆς ἢ ἐφαρμογῆ τῶν περὶ προστασίας τῶν ἀρχαιοτήτων διατάξεων ἠτόνησε. Χωρικοί, κυρίως κάτοικοι τοῦ πλησίου χωρίου Μύτικα, καλλιεργοῦντες τὸν χῶρον ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν βυζαντινῶν τειχῶν τῆς Νικοπόλεως, ἀλλὰ καὶ τμήματα στρατοῦ τῶν Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν κατακτητῶν κατὰ τὴν κατασκευὴν ὀχυρωματικῶν ἔργων ἀπεκάλυψαν πλῆθος ἀρχαίων, τὰ ὁποῖα ἐσημείωσα περιελθὼν ἐπανειλημμένως κατὰ τὰ ἔτη 1945-1946 τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου Μύτικα καὶ τοὺς πέριξ τῆς Νικοπόλεως ἀγρούς. Περὶ τῶν εὐρεθέντων ἐντὸς τῶν οἰκιῶν ἀρχαίων καὶ δὴ περὶ τοῦ ἀκριβοῦς τόπου τῆς εὐρέσεώς των οἱ κάτοχοι τούτων δι' εὐνοήτους λόγους συνήθως δὲν παρεῖχον σαφεῖς πληροφορίες. Πρόχειρος ἀπάντησις ἦτο ὅτι προέρχονται ἐκ τῶν Ἰταλικῶν καὶ γερμανικῶν ὀχυρωμάτων, τὰ ὁποῖα διέλυσαν κατόπιν τῆς φυγῆς τῶν κατακτητῶν. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἠρκέσθην νὰ σημειώσω τὸ ὄνομα τοῦ χωρικοῦ, ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ ὁποίου εὐρίσκετο ἕκαστον ἀρχαῖον, ἐλπίζων ὅτι οὕτω θὰ ἐπιτευχθῇ ἐν καιρῷ ἢ ἐξακριβώσις πλείων πληροφοριῶν.

Καταχωρίζω κατωτέρω πρῶτον τὰ μεταφερ-

¹ Σπουδαίως συνετέλεσεν, ὥστε νὰ μεταφερθοῦν ἀξημίως τὰ ἀρχαῖα ἐκ Πρεβέζης εἰς Νικόπολιν ὁ ὑπηρετῶν τότε ἐν Πρεβέζῃ νέος Ἄγγλος ἀρχαιολόγος κ. Don Nicol. Εἰς τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον, μεθ' οὗ παρηκολούθησεν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὴν ἐργασίαν, ὀφείλεται καὶ ἡ παροχὴ μηχανικῶν μέσων, δι' ὧν κατέστη δυνατόν νὰ μεταφερθοῦν ὀγκώδη μάρμαρα, ἄλλως δυσμετακόμιστα.

θέντα εἰς τὸ Φυλάκιον σπουδαιότερα ἢ μᾶλλον εὐμετακόμιστα ἀρχαῖα καὶ ἐν συνεχείᾳ ὅσα ἐσημείωσα μὲν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην νὰ μεταφέρω εἰς τὸ Φυλάκιον.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΚ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΥΤΙΚΑ
ΜΕΤΑΦΕΡΘΕΝΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΦΥΛΑΚΙΟΝ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Ἐκ τῆς οἰκίας Γεωργίου Ντίτσιου :

1. Τεμάχιον μαρμαρίνου κιονοκράνου ρωμαϊκῶν χρόνων μετὰ μέρους τοῦ συμφυοῦς

Εἰκ. 13. Τεμάχιον ρωμαϊκοῦ κιονοκράνου.

ἀρραβδῶτου κίονος, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ διακρίνεται δι' ἀναγλύφου δακτυλίου. Τὸ κιονόκρανον κοσμεῖται διὰ φύλλων ἀκάνθης καὶ φῶν (εἰκ. 13).

2. Τμήμα βάσεως κίονος φερούσης ἐν μέσῳ δύο τροχιῶν σκοτιᾶν ὕψος 0,20 μ., μέγ. σφζ. μῆκος 0,43 μ.

3. Τμήμα ὁμοίας βάσεως ὕψος 0,15 μ., μέγ. σφζ. μῆκος 0,36 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Ἀθανασίου Ντόμαρη :

4. Ἴωνικὸν κιονόκρανον φέρον ἐπὶ τῆς κάτω πλευρᾶς του τὰ γράμματα Α Γ. Ἀνευρέθη κατὰ πληροφορίαν τοῦ κατόχου ἐντὸς ἰδιοκτῆτου ἀγροῦ του κάτωθεν τῶν ἐρειπίων τοῦ θεάτρου τῆς Νικοπόλεως τοῦ κοινῶς λεγομένου «Σκοτεινή». Ἄβαξ τετράγωνος πλευρᾶς μῆκους 0,42 μ. Μέγιστον ὕψος 0,20 μ.

5. Τεμάχιον μαρμαρίνου ἀναγλύφου σφζων τὸ ἄνω τμήμα λεοντοκεφαλῆς ἦτοι μέρος τοῦ μετώπου καὶ τοὺς παρ' αὐτὸ βοστρύχους· μέγισται σφζόμεναι διαστάσεις 0,24×0,30 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Νικολάου Κουρεμένου :

6. Δωρικὸν κιονόκρανον μετὰ τμήματος συμφυοῦς κίονος· ὀλικὸν ὕψος 0,33 μ., μῆκος πλευρᾶς τοῦ ἄβακος 0,42 μ.

7. Τμήμα ἀρχιτεκτονικοῦ κυκλικοῦ μέλους μὲ περιγείλωμα. Ἐσωτερικῶς ἐκοιλάνθη μεταγενεστέρως· μέγιστον ὕψος 0,41 μ.

8. Βάθρον ὀρθογώνιον διακεκοσμημένον δι' ἀναγλύφου ρόδακος κατὰ τὴν μίαν τῶν πλευρῶν. Ἄνω τόρμος. Ὑψος 0,62 μ., διαστάσεις τῶν πλευρῶν τῆς ἄνω ἐπιφανείας 0,17×0,11 μ.

Εἰκ. 14. Ἐπιτύμβια πλάξ ἐνεπίγραφος.

9. Τεμάχιον μὲ πεπλατυσμένην κυκλικὴν βάσιν καὶ κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν ἀνθέμιον· κάτω διάμετρος 0,25 μ., μέγ. σφζ. ὕψος 0,17 μ.

10. Τμήμα κιονίσκου ἐκ φαιοῦ μαρμάρου φέρον συνεστραμμένας ραβδώσεις· μέγ. ὕψος 0,39 μ., διάμετρος 0,22 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Σαρακηνοῦ :

11. Πλάξ ἐπιτύμβιος ἐκ φαιοῦ μαρμάρου φέρουσα ἐπιγραφὴν ρωμαϊκῶν χρόνων (εἰκ. 14)· σφζ. ὕψος 0,50 μ., πλάτος 0,23 μ., πάχος περὶ τὰ 0,04 μ.

ΣΥΝΦΕΡΟΥ

ΣΑ ΕΤΩΝ

Σ

ΧΑΙΡΕ

Συνφέρου | σα ἐτῶν | Σ' |

Χαῖρε.

Τὰ ὀνόματα Συνφέρων, Συμφέρουσα κ.τ.δ. ἀπαντῶσι πολλάκις κυρίως ἐν ἐπιγραφαῖς· ἰδὲ προχείρως παρὰ PAPE-BENSELER ἐν λ.

12. Τεμάχιον ἐκ μαρμαρίνης σαρκοφάγου

σῶζον μέρος τῆς διακοσμήσεως δι' ὀρειδῶν φύλλων καὶ ἀστραγάλου· μέγ. μῆκος 0,40 μ., μέγ. ὕψος 0,22 μ., πάχος περὶ τὰ 0,10 μ.

13. Μαρμάρινον τεμάχιον ἀναγλύφως διακεκοσμημένον· μέγισται διαστάσεις 0,19×0,13×0,08 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Βιργινίας Κουρεμένου:

14. Κολουροπυραμιδοειδὲς ἐπίθημα κιονίσκου· διαστάσεις 0,61×0,23×0,14 μ.

15. Ὅμοιον διαστάσεων 0,50×0,30×0,15 μ.

16. Βάσις περιρραντηρίου σφύουσα καὶ μέρος τῶν 27 ραβδώσεων τοῦ ποδός· κάτω διάμετρος 0,60 μ., μέγ. σφζ. ὕψος 0,27 μ.

17. Μικρὸν ἰωνικὸν κιονόκρανον πεσίσκου· διαστάσεις 0,20×0,16×0,08 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Π. Τζαμουράνου:

18. Ἐπίθημα κιονίσκου ὅμοιον τοῖς ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 14 καὶ 15· διαστάσεις 0,55×0,24×0,13 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Δ. Λελόβα:

19. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ ἐπίθημα φέρον κατὰ τὰς δύο πλευρὰς διακόσμησιν δι' ἀναγλύφων φύλλων· μῆκος πλευρῶν τῆς ἄνω ὀρθογώνιου ἐπιφανείας 0,55×0,20 μ., διάμετροι τῆς κάτω ἑλλειψοειδοῦς ἐπιφανείας 0,35×0,20 μ. Προέρχεται κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ κατόχου ἔκ τοῦ ἀγροῦ του παρὰ τὴν θέσιν «Ἄραπόπορτα».

20. Βάσις παραλληλεπίπεδος στηριζομένη κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας εἰς πόδας λέοντος· διαστάσεις 0,50×0,38×0,23 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Γεωργίου Ντόμαρη:

21. Μαρμάρινον κιονόκρανον εἰς δύο τεμάχια ὅμοιον πρὸς τὰ ἀνωτέρω εἰκονιζόμενα ἐν εἰκ. 7· ὕψος 0,30 μ., κάτω διάμετρος 0,22 μ.

Ἐπὶ τοῦ ἱερέως Βασιλείου Ντούσια παρεδόθη:

22. Μαρμάρινον τεμάχιον διακεκοσμημένον δι' ἀναγλύφου φύλλου ἀκάνθης καλῆς τέχνης· διαστάσεις τοῦ τεμαχίου δὲν ἐσημειώθησαν.

ΑΡΧΑΙΑ ΣΗΜΕΙΩΘΕΝΤΑ ΕΝ ΜΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΜΗ ΜΕΤΑΦΕΡΘΕΝΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΦΥΛΑΚΙΟΝ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Παρὰ τὸ «πηγάδι τοῦ Ντίτσιου» σπόνδυλος ὀκταπλεύρου κίονος πάχους ἄνω 0,41 μ. καὶ κιονόκρανον ἀποκεκρουμένον πανταχόθεν καὶ ἐσωτερικῶς κοιλανθὲν πρὸς μεταγενεστέραν χρῆσιν.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Σπ. Ντόμαρη δωρικὸν κιονόκρανον μετὰ μέρους συμφυοῦς κίονος κοιλαν-

θὲν ὠσαύτως πρὸς μεταγενεστέραν χρῆσιν. Ραβδώσεις δὲν διακρίνονται· ἄβακος μῆκος τῆς πλευρᾶς 0,50 μ., ὀλικὸν ὕψος 0,20 μ.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Δημ. Ντίτσιου βάσις κίονος διηρημένη εἰς ἄβακα, τροχίλον καὶ σκοτιάν· μέγ. μῆκος 0,44 μ., ὕψος 0,19 μ.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ Εὐστρατίου Πανούσου ἐντετοιχισμένον ἰωνικὸν κιονόκρανον.

Παρὰ τὰς οἰκίας Γρηγορίου καὶ Σπυρίδωνος Σάλιαρη ἡμισυ κίονος ἔκ φαιοῦ μαρμάρου κοιλανθὲν, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς σκάφη καὶ σπόνδυλος ὀκταπλεύρου κίονος.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Δημ. Παπᾶ βάσις μετὰ μέρους τοῦ κίονος φέροντος 20 ραβδώσεις καὶ ἰωνικὸν κιονόκρανον πανταχόθεν ἀποκεκρουμένον.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Ἀνδρέου Παπᾶ τμήμα βάσεως κίονος, τμήμα ἰωνικοῦ κιονόκρανου καὶ τεμάχιον φέρον διακόσμησιν δι' ἀναγλύφων φύλλων.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Παναγιώτου Πάσχου δωρικὸν κιονόκρανον κοιλανθὲν ἐσωτερικῶς πρὸς χρῆσιν.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΝΙΚΟΠΟΛΙΝ ΑΓΡΩΝ

Ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς περὶ τὴν Νικόπολιν εὐρέθησαν τὰ κατωτέρω ἀρχαῖα, ἔκ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα μετεφέρθησαν εἰς τὸ Φυλάκιον.

Ἐν θέσει «Βολιό»:

1. Ἰωνικὸν κιονόκρανον· κάτω διάμετρος 0,31 μ., ἄνω διαστάσεις ἄβακος 0,34×0,37 μ.

2. Τὸ ἄνω τμήμα κίονος τῆς αὐτῆς διαμέτρου ἄνω πρὸς τὸ προηγούμενον κιονόκρανον 0,31 μ., σφζόμενον ὕψος 0,82 μ.

3. Τεμάχιον ὀρθογώνιον ἔκ φαιοῦ μαρμάρου ἀπολήγον κατὰ τὸ ἐν ἄκρον εἰς κύλινδρον. Ἄνω φέρει ἐπιμήκη ἐντομὴν καὶ τόρμον· διαστάσεις 0,64×0,25×0,21 μ.

Παρὰ τὸ φρέαρ Δημ. Νάτσιου:

4. Μαρμάρινος λέων ἐφθαρμένος καὶ ἑλλιπὴς κατὰ τὸ κάτω ἡμισυ· μέγ. σφζ. μῆκος 0,70 μ., πάχος περὶ τὰ 0,22 μ.

5. Στήλη φέρουσα ἀνάγλυφον διακόσμησιν διάφορον ἐν ἐκάστη πλευρᾷ· ὕψος 1,55 μ., διαστάσεις ἄνω ἐπιφανείας 0,68×0,21 μ., κάτω ἐπιφανείας 0,64×0,21 μ.

6. Ἐκ καταστραφέντος ὑπὸ τοῦ καλλιεργητοῦ κυκλικοῦ μνημείου εὐρέθησαν λίθοι τινὲς τεθραυ-

σμένοι ἐπιμελοῦς ἐργασίας καὶ φέροντες διακοσμῆτικους τεκτονικοὺς ἀγκῶνας. Εἰς σφῶν τὸ ἀρχικὸν ὕψος ἀφέθη ἐκεῖ. Ἄλλα τινὰ τεμάχια μετεφέρθησαν εἰς τὸ φυλάκιον. Μικρὰ σκαφὴ θὰ ἀπέδιδεν ἴσως σημαντικὰ ἀποτελέσματα. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ μνημείου προέρχεται πιθανῶς τὸ κατωτέρω :

7. Ἀρχιτεκτονικὸν μέλος ἀδιακόσμητον πάχους μειουμένου ἀπὸ 0,19—0,16 μ. Λοιπαὶ διαστάσεις 0,60×0,18 μ.

Ἐν τῷ ἀγρῷ Δημ. Παπᾶ :

8. Κορινθιακὸν κιονόκρανον κεκοσμημένον διὰ διπλῆς σειρᾶς φύλλων ἀκάνθης· κάτω διάμετρος 0,32 μ., ὕψος 0,34 μ.

Ἐν θέσει «Κολόννες» :

9. Ἴωνικὸν κιονόκρανον· κάτω διάμετρος 0,40 μ., μέγ. μῆκος 0,60 μ., μέγ. ὕψος 0,20 μ.

Ἐν τῷ ἀγρῷ Γερ. Γκούμα ἐν θέσει «Ματσογιάννενα».

10. Δύο τεμάχια συνανήκοντα ἐκ φατνώματος, τοῦ ὁποῦ καὶ τὸ ὑπόλοιπον μέρος προσφάτως εἶχε θραυσθῆ· πάχος 0,23 μ., μέγ. σφζ. πλάτος (τὸ ἥμισυ τοῦ ἀρχικοῦ πιθανῶς) 0,47 μ., μέγ. σφζ. μῆκος 1,20 μ. Πιθανὸν ἀρχικὸν μῆκος 1,82 μ.

11. Εἰκονιστικὴ προτομὴ ρωμαίου μεσήλικος ἐφθαρμένη κατὰ τὸ πρόσωπον (εικ. 15)· ὕψος 0,38 μ., πλάτος κατὰ τοὺς ὠμούς 0,29 μ.

Ἐν τῷ ἀγρῷ Ἰωάννου Σιούγκα εὐρέθη μεταφερθὲν εἰς τὸ φυλάκιον :

12. Μικρὸν τμῆμα πλίνθου φέρον σφράγισμα μὲ τρία γράμματα ἐντὸς ἐμπιέστου ὀρθογωνίου διαστάσεων 0,11×0,08 μ. (εικ. 16). Πλίνθου πάχος 0,08 μ.

Ἐν θέσει «Νικολάρα» εὐρέθην παρεδόθη ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Μπατσούλη :

13. Τμῆμα ἐνεπιγράφου ἐπιτυμβίου πλακὸς σφῶν τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς : ΧΑΙΡΕ .

Ἐπὶ τοῦ Ἀνδρέου Παπᾶ παρεδόθησαν τὰ κατωτέρω ἀρχαῖα μὴ δηλωθέντος τοῦ τόπου προελεύσεως ἐνὸς ἐκάστου τούτων :

14. Ἐπιτύμβιος πλάξ λιθίνη φέρουσα ἐπιγραφὴν ὑστέρων ῥωμαϊκῶν χρόνων· διαστάσεις τῆς πλακὸς 0,31×0,24×0,04 μ. :

ΜΕΡΙΓΕΝ   ἦτοι :   Περιγένης
ΝΟ ΔΙΚΑΙΟΥ   Δικαίου

Ἐμφότερα τὰ ὄνόματα γνωστά ἰδὲ προχείρως παρὰ PAPE-BENSELER ἐν λ.

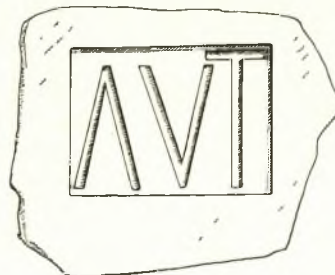
15. Μικρὰ μαρμαρινὴ κεφαλὴ ἀγαλματίου ἡμιτελής· ὕψος 0,15 μ.

16. Πλάξ μαρμαρινὴ φέρουσα ἀνάγλυφον διακόσμησιν διὰ φύλλων ἀκάνθης κ.λ.π. Πάχος 0,05 μ., λοιπαὶ διαστάσεις 0,34×0,17 μ.

Εἰκ. 15. Ρωμαϊκὴ προτομή.

17. Τμῆμα κιονίσκου ἐκ μαρμαρίνου ἀγάλματος. Ἐπὶ τοῦ κιονίσκου βαίνει ἀνάγλυφος

Εἰκ. 16. Σφράγισμα ἐπὶ πλίνθου (1 : 4).

κληματῖς φέρουσα φύλλα καὶ σταφυλάς· σφζ. ὕψος 0,22 μ., πάχος περὶ τὰ 0,09 μ.

ΜΝΗΜΕΙΑ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Περὶ τῆς τύχης τῶν μνημείων καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Νικοπόλεως κατὰ τὰ ἔτη τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς ἐγένετο βραχὺς λόγος ἐν τῷ δημοσίευσματι τοῦ Ὑπουργείου Θρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας ὑπὸ τὸν τίτλον : Ζημίαι τῶν Ἀρχαιοτήτων ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν στρατῶν κατοχῆς σ. 26,55,66 καὶ 90¹. Ἀπὸ

¹ Προβ. Works of Art in Greece (Losses and Survivals in the War) London 1946 σ. 49-50.

τῆς ἀπελευθερώσεως ἔξ ἄλλου ἐγένοντο μικραὶ μόνον ἐργασίαι στοιχειώδους προστασίας καὶ συντηρήσεως (ἀνακατασκευὴ ὑποστέγων τῶν ψηφιδωτῶν κ.λ.π.). Ἔργασίαι ἄξιαι λόγου ἐπιδρῶσαι ἀμέσως ἐπὶ τῶν μνημείων δὲν ἐγένοντο. Περιττὸν νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη ἀναλήψεως γενναίων ἔργων ἀνασκαφῆς καὶ συντη-

Εἰκ. 17. Καμάρα τοῦ ὕδραγωγείου τῆς Νικοπόλεως ὑπὲρ τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ Λούρου.

ρήσεως τοῦ ἀπεράντου ἐρειπιῶνος. Εἶναι γνωστὴ ἡ σπουδαιότης τῆς Νικοπόλεως. Ἐκ τῶν ἐρευνηθέντων ὀλίγον ἀρχαιολογικῶν τόπων τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἴσως ὁ πλουσιώτερος.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ παρέχονται ἐνταῦθα δύο εἰκό-νες τοῦ μεγαλειώδους ὕδραγωγείου τῆς Νικοπόλεως (εἰκ. 17 καὶ 18). Δεικνύουν τμήματα παράπλευρα τῆς γεφύρας, δι' ἧς διωχετεύετο τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς παρὰ τὴν θέσιν Ἅγιος Γεώργιος ἀνατολικῶς τοῦ ποταμοῦ Λούρου εἰς τὴν δεξιὰν (δυτικὴν) τοῦ ποταμοῦ πλευρὰν, ὅθεν δι' ὕδραγωγείου μήκους δεκάδων χιλιόμετρων ἦγετο εἰς τὴν Νικόπολιν.

2. ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ

Ἡ Στρογγυλὴ εἶναι χωρίον τοῦ Νομοῦ Ἄρτης κείμενον κατὰ τὰ ὄρια τοῦ Νομοῦ τούτου καὶ τοῦ Νομοῦ Πρεβέζης παρὰ τὸν ποταμὸν Λούρον πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.

Εἶναι προσιτὸν ἐξ Ἄρτης δι' ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἢ ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πρεβέζης-Ἰωαννίνων θέσεως Πέτρα, ὅταν ἀποσύρονται τὰ ὕδατα τοῦ κατὰ τὸν χειμῶνα κατακλύζοντος τὴν περιφέρειαν ἐκείνην «βάλτου».

Ἐξ ἀφορμῆς ἀναφορᾶς τοῦ δημοδιδασκάλου Γ. Γαζέτα περὶ ἀποκαλύψεως ψηφιδωτοῦ διαπέ-

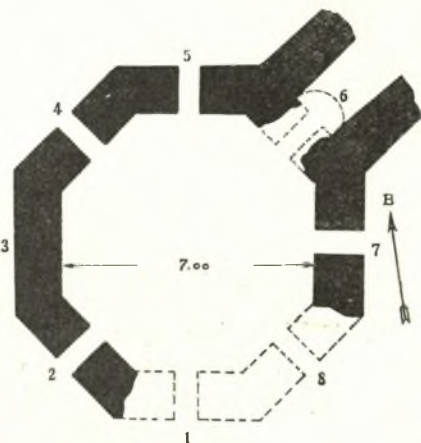

Εἰκ. 18. Ἐτερον τμήμα τῆς γεφύρας τοῦ ὕδραγωγείου, δι' ἧς διωχετεύετο τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς ἀνατολικῆς εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς χαράδρας τοῦ Λούρου.

δου ἐπεσκέφθην τὴν Στρογγυλὴν τὴν 28ην Φεβρουαρίου 1946, εἰς ἐποχὴν δηλαδὴ ἀκατάλληλον πρὸς ἔρευναν ἐκεῖ. Μόνον ἔξ ἀποστάσεως ἀντίκρυσσα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων τοῦ βάλτου λείψανα κτηρίων κλαστικῆς τοιχοδομίας. Ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τοῦ τόπου κατὰ τὸ θέρος, ὅτε ἀποσύρονται τὰ ὕδατα, ἀσφαλῶς θὰ δώσῃ εὐρήματα κρυπτόμενα ὑπὸ τὴν ἐκ τοῦ βάλτου ἐπίχωσιν. Θὰ διαφωτίσῃ δὲ καὶ τὴν τοπογραφίαν τῆς ἡπειρωτικῆς ταύτης παραλίας, ἣτις ἀπέκτησε σπουδαιότητα ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων διὰ τῆς ἀποικισεῶς τῆς ὑπὸ Κορινθίων¹.

¹ Ἴδὲ κυρίως E. OBERHUMMER Akarnanien, Ambrakia, Amphilochien, Leukas im Altertum Mόναχον 1887. Ὁ συγγραφεὺς τοποθετεῖ ἐν τῇ θέσει τοῦ νοτίως τῆς Στρογγυλῆς ἐπινείου Σαλαῶρα τὴν ἀρχαίαν ἡπειρωτικὴν πόλιν Χαράδραν (ἐ.ἀ. σ. 26). Τοῦ-

Προσιτὰ ὑπῆρξαν κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου λείψανα πλινθοκτίστου ρωμαϊκοῦ κτηρίου, λουτροῦ πιθανῶς. Τοῦτο κεχωσμένον μέχρι τῶν ὑπερθύρων σφίζεται κατὰ τὴν μίαν τῶν πλευρῶν, τὴν ὑπ' ἀρ. 5 ἐν τῷ προχείρῳ σχεδίῳ τῆς *εἰκ. 19*, εἰς ὕψος 2.4 μ. ὑπὲρ τὸ ὑπερθυρον διακρινόμενον ἐν τῇ *εἰκ. 20* κάτωθεν τυφλοῦ ἀνακουφιστικοῦ τόξου. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων δια-

Εἰκ. 19. Ρωμαϊκὸν λουτρὸν παρὰ τὴν Στρογγυλὴν Ἄρτης (1=200).

κρίνεται σαφῶς ὀκτάπλευρος κεντρικὸς χώρος πλάτους 7-8 μ., ὅστις ἦτο πιθανῶς θολοσκέπαστος καὶ ἐπεκοινῶνει διὰ θυρῶν πρὸς ὅλας ἴσως τὰς πλευράς μετ' ἄλλων δωματίων. Τοῦλάχιστον κατὰ τὰς πλευράς 2, 4, 5 καὶ 7 φαίνονται κεχωσμένοι ὄρθοι μονόλιθοι παραστάδες θυρῶν καὶ τὰ ὀγκώδη λίθινα ὑπερθυρα.

Εἰς μίαν τῶν πλευρῶν (ὑπ' ἀρ. 6 τοῦ σχεδίου τῆς εἰκ. 19) συνάπτονται τοῖχοι πρὸς ἔξω τοῦ κεντρικοῦ χώρου, ἐφ' ὧν ἔβαινε καμάρα. Ἰχνη καμάρας διατηροῦνται καὶ κατὰ τὴν παραπλευρῶς ὑπ' ἀρ. 5 πλευράν.

Παρὰ τὸ κτήριο τοῦτο ὑπάρχει φρέαρ, εἰς ἴσην δὲ ἀπόστασιν δυτικῶς τοῦ φρέατος ἀπεκαλύφθη τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνέφερον ὁ κ. Γαζέτας. Περαιτέρω ὑπάρχουν

το ἔγινε γενικῶς δεκτόν' πρβ. RE ἐν λ. Charadra. ΔΗΜ. Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἡπείρου σ. 12. Ἀλλὰ τὸ παραδιδόμενον, ὅτι ἔκειτο παρὰ τὴν θάλασσαν, δὲν ἐμποδίζει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἔκειτο βορειότερον τῆς σημερινῆς παραλίας. Ἡ περιοχὴ ὑπέστη μεταβολὰς ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ Λούρου, ὁ ὁποῖος ἐξ ἄλλου καὶ σήμερον εἶναι πλωτὸς μέχρι σημείου κειμένου βορειότερον τῆς Στρογγυλῆς.

λίθινα μεγάλα τριβεῖα καὶ ἐλαιοπιεστήρια ἢ ληνοί, λείψανα δὲ πλινθοκτίστων κτηρίων διακρίνονται τῆδε κάκεισε. Ὅστρακα ἢ ἄλλας ἐνδείξεις κλασσικῶν χρόνων δὲν διέκριναν ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τούτων¹.

3. ΑΜΒΡΑΚΙΑ

Σημαντικὴ διαπίστωσις ἐγένετο κατὰ τὰς ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐργασίας πρὸς

Εἰκ. 20. Ἐρείπια Ρωμαϊκοῦ κτηρίου, λουτροῦ πιθανῶς, παρὰ τὸ χωρίον Στρογγυλὴ Ἄρτης.

κατασκευὴν νέας σιδηρᾶς γεφύρας παρὰ τὴν ἱστορικὴν γέφυραν τῆς Ἄρτης. Ἀπεδείχθη ἀληθῆς ἢ ὑπόθεσις τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀναστ. Ὁρλάνδου, ὅτι τὸ κατάλληλον τοῦτο σημεῖον τοῦ Ἀράχθου θὰ εἶχε χρησιμοποιηθῆ πρὸς ζεῦξιν τοῦ ποταμοῦ πολὺν χρόνον πρὸ τῆς Τουρκοκρατίας, εἰς ἣν ἀνάγεται ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῆς μορφήν ἢ ἱστορικὴ γέφυρα². Πρὸς στήριξιν τῆς νέας σιδηρᾶς γεφύρας ἐγένετο ἐκσκαφὴ εἰς βάθος πολλῶν μέτρων περὶ τὰ «ποδαρικὰ» τῆς παλαιᾶς. Οὕτως ἀπεκαλύφθη, ὅτι τὰ κατώτατα θεμέλια εἶναι καθαρῶς ἐλληνικῆς τοιχοδομίας διὰ μεγίστων ἐπιμελῶς εἰργασμένων δόμων. Θὰ ἦτο χρησιμώτατον, ἐὰν καθίστατο δυνατὸν νὰ σχεδιασθῶσι καὶ φωτογραφηθῶσι τὰ κλασσικὰ ταῦτα θεμέλια, ἀλλ' αἱ τότε συνθῆκαι δὲν τὸ ἐπέτρεψαν. Αἱ φωτογραφίαι τῶν *εἰκ. 21 καὶ 22* ἐλήφθησαν βραδύτερον, ὅτε τὰ κατώτατα θεμέλια τῶν ποδαρικῶν εἶχον καὶ πάλιν χωσθῆ.

¹ Αἱ ἀρχαιότητες τῆς Στρογγυλῆς ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἄρτης ΣΕΡΑΦΕΙΜ Δοκίμιον κ.λ.π. περὶ Ἄρτης καὶ Πρεβέζης (Ἀθῆναι 1884) σ. 45.

² Ἴδὲ ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΩΝ ΒΥΖ. ΜΝΗΜ. ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ τ. 2ος (1936) σ. 196.

Ἐντὸς τῆς πόλεως Ἄρτης καὶ ἀνατολικῶς τῆς Παρηγορητίσης ἀπεκαλύφθησαν τὰ βαθμιδωτὰ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου λαξεύματα τῆς

ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας δημοσίευμα ὑπὸ τὸν τίτλον: Ζημίαι τῶν Ἀρχαιοτήτων ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν στρατῶν κατοχῆς σ. 66, 83,

Εἰκ. 21. Ἡ γέφυρα τῆς Ἄρτης ἀπὸ ΒΑ καὶ παρ' αὐτὴν ἡ νέα σιδηρᾶ γέφυρα.

εἰκ. 23, τῶν ὁποίων ὁ προορισμὸς δὲν εἶναι σαφής.

Τέλος εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Συλλογὴν τῆς Παρηγορητίσης εὐρημάτα τινα,

107 καὶ 125¹. Εἰς ταύτας προσετέθησαν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ νέα καταστροφαιά.

Ἐκ τῶν κεκρηγμένων Διατηρητέων Ἱστορικῶν Μνημείων παντελεῖ σχεδὸν καταστροφὴν

Εἰκ. 22. Ἡ μεγάλη καμάρα τῆς γεφύρας τῆς Ἄρτης ἀπὸ ΝΑ.

κυρίως ἐπιγραφαί, αἵτινες μετὰ τῶν παλαιῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀδημοσιεύτων ὑπερβαίνουν ἤδη τὸν ἀριθμὸν τῶν 40 καὶ θὰ δημοσιευθοῦν, ἐλπίζω, εἰς τὸν προσεχῆ τόμον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος.

4. ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Αἱ προξενηθεῖσαι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς ζημίαι εἰς τὰ μνημεῖα καὶ τὸ Δημοτικὸν Μουσεῖον τῶν Ἰωαννίνων ἀναφέρονται διὰ βραχέων εἰς τὸ ἐκδοθὲν

ὑπέστη ὁ τάφος τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ². Ἄγνωστοι ἀφῆρεσαν κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1946 τὸ μνημειῶδες σιδηροῦν κιγκλίδωμα τοῦ τάφου³. Αἱ

¹ Πρβ. Works of Art in Greece κ.λ.π. σ. 54.

² Ἐκηρύχθη Διατηρητέον Ἱστορικῶν Μνημείων διὰ Διατάγματος τῆς 24.10.1932 (Φ.Ε.Κ. ὑπ' ἀριθ. 383).

³ Εἰκόνες παρὰ α) GABRIEL REMÉRAND Ali de Tébelen, Pacha de Jannina, Paris 1928, παρένθετος ἐν σ. 274 πίν. XI εἰκ. 2. β) FRÉD. BOISSONAS - D. BAUD-BOVY L'Épire berceau des Grecs εἰκ. 70. γ) ANTOINE BON - F. CHAROUTIER A Journey in Greece εἰκ. 115 καὶ ἀλλαχοῦ.

ἐνέργειαι τῆς Ἐφορείας πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν δραστῶν τῆς θρασείας κλοπῆς καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ μνημείου εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν οὐδὲν ἀπέδωσαν.

Ἐξ ἄλλου ἢ κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ

Εἰκ. 23. Λάξευμα τοῦ βράχου ἐν Ἄρτῃ.

Εἰκ. 24. Ἡ καταρρέυσασα τοξοστοιχία τοῦ Μενδρεσέ τῶν Ἰωαννίνων.

Μενδρεσέ τῶν Ἰωαννίνων τοξοστοιχία (εἰκ. 24) κατέρρευσε κατὰ Δεκέμβριον 1945 ἔνεκα φθορᾶς — ἐκ καιρικῶν ἐπιδράσεων — τῆς κορυφῆς τῶν τόξων¹. Διεσώθη μόνον τὸ πρὸς βορρᾶν τόξον στερεωθὲν βραδύτερον δαπάναις τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεων καὶ τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν. Οὕτως ἐστερεώθησαν καὶ τὰ ἔξωτερικὰ τόξα τῆς ἐστίας τοῦ αὐτοῦ τεμένους².

¹ Ἰδὲ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ τοῦ ἔτους 1926 σ. 299 κέξ. Ἡ αὐτόθι εἰκὼν ὑπ' ἀριθ. 24 ἐν τῷ παρενθέντῳ πίνακι Ζ' δεικνύει τὴν κατάστασιν τοῦ μνημείου, ὅτε διετηρεῖτο ἐστεγασμένον τὸ προστώον.

² Πρβ. ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ἔ.ἀ. σχέδιον ἐν σ. 299 εἰκ. 26 (Ἄνδρέας Εὐγγύπουλος).

Ἐπίσης ἐπεσκευάσθη ἡ νοτία πλευρὰ τοῦ Μενδρεσέ, ἵνα χρησιμεύσῃ κατὰ παραχώρησιν τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν ὡς Γραφεῖον τῆς νεοσυστάτου Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Ἠπείρου (εἰκ. 25)¹.

Εἰκ. 25. Ἡ ἐπισκευασθεῖσα νοτία πλευρὰ τοῦ Μενδρεσέ τῶν Ἰωαννίνων.

Εἰκ. 26. Ὁ κεντρικὸς θόλος τοῦ παρὰ τὸ τζαμί τοῦ Ἀσλάν-Πασᾶ τουρκικοῦ λουτροῦ.

Ἄλλὰ τὰ κοσμοῦντα τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων σπουδαῖα τουρκικὰ μνημεῖα ἔχουν ἀνάγκην μεγάλων ἐργασιῶν συντηρήσεως καὶ ἀναστηλώσεως, ἃν πρόκειται νὰ διασωθῶν ἐκ τῆς τελείας καταστροφῆς καὶ νὰ ἀξιοποιηθῶν τουριστικῶς. Ἡ τουρκικὴ Βιβλιοθήκη εἶναι ἤδη ἐτοιμόρροπος². Τῆς καταστάσεως τοῦ λουτροῦ ἀμυδρὰν ἰδέαν παρέχει ἡ (εἰκ. 26)³.

¹ Πρβ. ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ἔ.ἀ. παρένθετος ἐν σ. 298 πίν. Ζ' εἰκ. 25.

² Ἰδὲ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ἔ.ἀ. σ. 301 εἰκ. 28 καὶ 29.

³ ἔ.ἀ. σ. 302-3 εἰκ. 30.

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΒΟΤΟΝΟΣΙΟΥ

Τὸ Βοτονόσι εἶναι χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μετσοβίου τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἰωαννίνων - Καλαμπάκας. Παρὰ τοῦτο κεῖται ἀκρόπολις τετειχισμένη κλασσικῶν χρόνων, τὸ νῦν λεγόμενον Λαχανόκαστρον.

Ἐξ ἐρευνῶν κατὰ τὸ 1940 τοῦ τότε ἐκτάκτου Ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων Γυμνασιάρχου κ. Χρήστου Σούλη προῆλθεν ἐκεῖθεν ἀριθμὸς τις ἐπιτυμβίων ἐνεπιγράφων στηλῶν, ἔξ ὧν σφίζονται σήμερον ἐν τῷ Δημοτικῷ Μουσείῳ Ἰωαννίνων ἑννέα εἰς τεμάχια κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἀσήμαντον θραῦσμα δεκάτης στήλης.

Αὗται εὐρέθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Σούλη ἐντετοιχισμένοι εἰς τοιχάρια τῶν ἀγρῶν ἀναλημματικά, τὰ λεγόμενα «ρεβένια», παρὰ τὴν θέσιν Τρία Χάνια. Ἡ θέσις αὕτη κεῖται ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ἡμιονικῆς ὁδοῦ ἔξ Ἰωαννίνων πρὸς Μέτσοβον - Καλαμπάκας, παναρχαίας βεβαίως διαβάσεως τῆς Πίνδου¹, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ προαναφερθέντος Λαχανοκάστρου καὶ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθη ἐνὸς τῶν κλάδων τοῦ ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης πηγάζοντος Ἀράχθου ποταμοῦ. Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ κ. Σούλη οὐδεμία ἐκ τῶν στηλῶν προῆλθεν ἐκ τῆς συστηματικῆς ἀνασκαφῆς τάφου. Αἱ γενόμεναι ἔξ ἄλλου ἐν τῇ περιοχῇ μικραὶ σκαφαὶ οὐδὲν ἀπέδωσαν, προφανῶς διότι οἱ τάφοι εἶχον ἤδη διαλυθῆ ὑπὸ τῶν χωρικῶν.

Ὅθεν ἔλλειψαι ἄλλων ἀνασκαφικῶν δεδομένων ἡ μελέτη θὰ βασισθῆ μόνον εἰς τὰ παρεχόμενα ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν στηλῶν πενιχρὰ ἐπιγραφικὰ καὶ διακοσμητικὰ στοιχεῖα.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ πρωτόγονος μορφή τῶν στηλῶν. Ἀπασαί εἶναι ἔξ ἐγγωρίου φαιοῦ σχιστολίθου προσφερομένου εὐκόλως πρὸς κοπήν πλακῶν καὶ πρὸς χάραξιν ἐπὶ τῆς εὐθρύπτου ἐπιφανείας. Τὸ πάχος τῶν πλακῶν εἶναι τὸ τῆς φυσικῆς καταστάσεως αὐτῶν ὡς ἐξορῶσονται ἐκ τοῦ ἐδάφους. Αἱ λοιπαὶ διαστάσεις κανονίζονται, ὥστε συμφώνως πρὸς τὸν γενικὸν κανόνα

¹ Ἴδὲ BSA. XXXII (1933) σ. 133 κέξ. καὶ τελευταίως ΔΗΜ. Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἠπείρου σ. 11, 18 καὶ σημ. ὑπ' ἀριθ. 49 (ἐν τέλει τοῦ κειμένου), ἔνθα καὶ ἡ προηγουμένη βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Μετσοβίου τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Παρωραία.

τὸ ὕψος νὰ εἶναι μεγαλύτερον τοῦ πλάτους. Ἐν μέρος τοῦ ὕψους ἄλλωστε ἐκρύπτετο ὑπὸ τὴν γῆν. Φαίνεται ὅτι αἱ στήλαι δὲν ἐγομφοῦντο ἐπὶ λιθίνης βάσεως. Ἡ ἐπεξεργασία τῶν εἶναι χονδρική καὶ ἡ διακόσμησις ἀπλουστάτη.

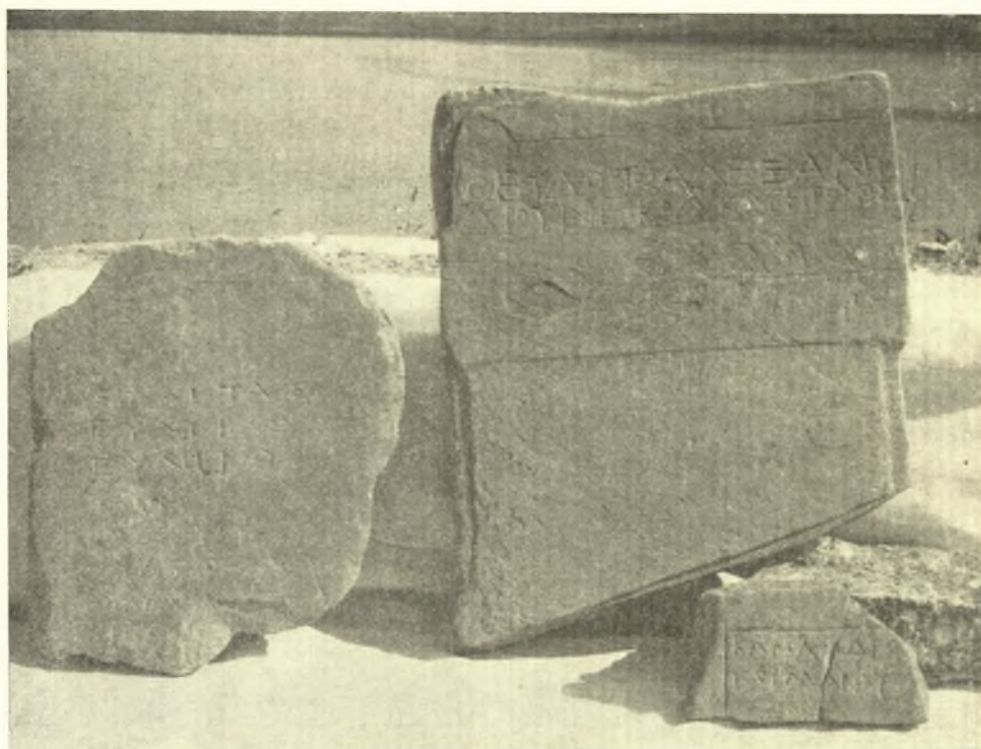
Τὸ ἀπλούστερον σχῆμα παρουσιάζεται εἰς τὴν ὑπ' ἀρ. 1 ἐπιγραφὴν (εἰκ. 27), δηλαδὴ ἐγγαράκτος γραμμὴ κατὰ μῆκος τῆς πρὸς ἀριστερὰ πλευρᾶς πρὸς ὀρισμὸν τρόπον τινὰ περιθωρίου τῆς ἐνεπιγράφου ἐπιφανείας. Ὅμοίως ἐγγαράκτον εἶναι τὸ ὀρθογώνιον τὸ περιβάλλον τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὰς στήλας ὑπ' ἀρ. 2 (εἰκ. 28) καὶ 3 (εἰκ. 27). Τὸ ὀρθογώνιον γίνεται κοῖλον εἰς τὰς στήλας ὑπ' ἀρ. 4 καὶ 5 (εἰκ. 28), χαράσσεται δὲ προσθέτως τρίγωνον ὡσεὶ ἀέτωμα ὑπὲρ τὸ κοῖλον ὀρθογώνιον. Ἡ ἀετωματώδης αὕτη διακόσμησις παρουσιάζεται καὶ εἰς τὰς στήλας ὑπ' ἀρ. 6 (εἰκ. 28 καὶ 33), 7 καὶ 8 (εἰκ. 29). Ἐκ τῶν τριῶν τούτων:

Ἡ ὑπ' ἀρ. 6 φέρει προσθέτως κάτω τοῦ ὀρθογωνίου τρεῖς ἀποληγούσας εἰς κύκλον γραμμάς καθέτους, ἔξ ὧν δύο ἐξαρτῶνται ἀνὰ μία ἔξ ἐκατέρου τῶν ἄκρων τοῦ ὀρθογωνίου, ἡ δὲ τρίτη ἐκ τοῦ μέσου περιῖπου καὶ μᾶλλον πρὸς δεξιὰ.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 7 φέρει ἐγγαράκτους τρεῖς ἀντὶ μιᾶς γραμμάς κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ ὀρθογωνίου (τρεῖς ἦσαν πιθανῶς καὶ κατὰ τὴν δεξιὰ ἀποκεκρουμένην πλευρὰν), σφίζει δὲ καὶ μέρος ἐγγαράκτων γραμμῶν καμπτομένων πρὸς τὸ κέντρον κάτω τοῦ ἐνεπιγράφου ὀρθογωνίου.

Ἡ τρίτη ὑπ' ἀρ. 8 δὲν σφίζει πλείονα στοιχεῖα, ἀλλ' εἶναι ἀσφαλῶς ἡ μεταγενεστέρα πασῶν τῶν ἐπιγραφῶν, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων.

Δὲν ἐξητάσθη ἀκόμη ἡ διακόσμησις τῆς στήλης ὑπ' ἀρ. 9 (εἰκ. 27). Εἶναι ἐκ πρώτης ὄψεως φανερόν, ὅτι κατεβλήθη προσπάθεια νὰ προσλάβῃ καὶ πλαστικὴν ἀξίαν. Τὸ κάτω μέρος τῆς στήλης ἐλαξεύθη κατὰ τινὰ χιλιοστά, ἔτι δὲ βαθύτερον ἐλαξεύθησαν περιθώρια ἐκατέρωθεν. Ἡ ἄνω κυρία ἐπιφάνεια φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ἐντὸς ἐγγαράκτου πλαισίου διαιρεθέντος διὰ δύο ἐγγαράκτων γραμμῶν εἰς τρεῖς ἰσοῦσας ζώνας (0,08 μ.), ἔξ ὧν αἱ δύο κατώτεραι καταλαμβάνονται ὑπὸ τῶν δύο στίχων τῆς ἐπιγραφῆς. Ὑπ' αὐτὴν ζώνη ὕψους 0,12 μ. καταλαμβάνεται ὑπὸ ἐγγεγλυμμένου κλάδου δάφνης ἔχοντος κα-

Εἰκ. 27. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ αἱ στήλαι ὑπ' ἀριθ. 1, 9 καὶ 3.

Εἰκ. 28. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ αἱ στήλαι ὑπ' ἀριθ. 2, 6, 4 καὶ 5.

τεύθυνσιν ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά. Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι ἡ ὅλη κυρία ἐπιφάνεια εἶναι διηρημένη εἰς ζώνας, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος εἶναι 3 ἐκ. ἢ πολλαπλάσιον τούτου, ὅπερ σημαίνει ἴσως ὅτι ἔχομεν ἐνταῦθα ὑποδιαίρεσεις μετρικῆς τινος μονάδος. Ἡ πλουσιωτέρα διακόσμησις τῆς στήλης ταύτης δὲν σημαίνει μεταγενεστέρους χρόνους ὡς διδασκόμεθα ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων καὶ ἐκ τῆς ὁμοίας διακοσμήσεως στηλῶν τοῦ 3ου αἰῶνος ἐξ Ἀμβρακίας.

Διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν ἐπιγραφῶν ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων παρατηροῦμεν πρῶ-

Εἰκ. 29. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ αἱ στήλαι ὑπ' ἀριθ. 8 καὶ 7.

τον, ὅτι ἡ προχειρότης τῆς ἐργασίας καὶ ἡ εὐκολία, μεθ' ἧς ἐνδίδει εἰς τὴν χάραξιν ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σχιστολίθου, κυρίως δὲ ἡ παντελής ἔλλειψις ὁμοίων εὐρημάτων χρονολογημένων ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς, δὲν εὐκολύνουν τὴν ἐξαγωγὴν ἀκριβῶν συμπερασμάτων μετ' ἀσφαλείας. Ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς, παραδείγματος χάριν τῆς ὑπ' ἀριθ. 1, ἡ κάθετος κεραία τοῦ Ρ εἶναι εὐθεῖα εἰς τὸν 7^{ον} στίχον, καμπύλη δὲ εἰς τὸν ἀμέσως ἐπόμενον. Εἰς τὴν εὐκολίαν, μεθ' ἧς ἐνδίδει ὁ λίθος εἰς τὴν χάραξιν, πρέπει νὰ ἀποδοθῇ καὶ ἡ καμπύλωσις τῆς δεξιᾶς καδέτου κεραίας τοῦ Π ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀριθ. 7. Ὅμοίως δὲν πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς χρονικὴν διαφορὰν τὴν διπλὴν μορφήν τοῦ Ε καὶ Σ. Αἱ μορφαὶ < -ε ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀρ. 3 καὶ < -σ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ὑπ' ἀρ. 2 (εἰκ. 30) καὶ 4 (εἰκ. 31), γνωσταὶ καὶ ἄλλοθεν, πρέπει

νὰ εἶναι παράλληλοι (πρὸς τὰς συγχρόνους μετὰ κεκλιμένων τῶν ἄνω καὶ κάτω σκελῶν Ε καὶ Σ) μορφαὶ ἐπισεσυρμένης οὕτως εἰπεῖν γραφῆς ἢ νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν γραφικὸν χαρακτήρα τοῦ χαρακτοῦ. Ὅμοίως ἡ μορφή τοῦ Υ μετὰ καμπύλους τοὺς δύο ἄνω κλάδους ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀρ. 6 (εἰκ. 33) κ.λ.π.

Οὐσιώδης διαφορὰ εἰς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων παρουσιάζεται μόνον ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀρ. 8, ὅπου φαίνεται ἠθελημένη ἡ γωνιώδης χάραξις τῆς ὀριζοντίου κεραίας τοῦ Α καὶ ἡ ὑπεροχὴ τῆς δεξιᾶς κεραίας ὑπὲρ τὴν ἀριστερὰν εἰς τὰ γράμματα Α καὶ Μ, τοῦ ὁποίου τὰ ἐξωτερικὰ σκέλη δὲν εἶναι ἀκόμη κάθετα. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα μαρτυροῦν μεταγενεστέρους ἑλληνιστικοὺς χρόνους, ἐνῶ ὅλας τὰς ἄλλας ἐπιγραφὰς πρέπει νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τὴν πρώϊμον ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3^{ου} αἰῶνος καὶ ἔξῃς. Ἡ χρονικὴ σειρά πρέπει νὰ εἶναι περίπου ὁμοία πρὸς τὴν δοθεῖσαν ἐκ τῆς διακοσμῆσεως ἀριθμητικῆν κατάταξιν πλὴν τῆς ὑπ' ἀρ. 9, ἡ ὁποία παρὰ τὴν πλουσιωτέραν διακόσμησιν δὲν ἀπέχει πολὺ τῶν μέσων τοῦ 3^{ου} αἰῶνος.

Μετὰ τὴν οὕτω γενομένην ἀντιπαραβολὴν καὶ συνεξέτασιν τῶν στηλῶν πρέπει νὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος περὶ μιᾶς ἐκάστης τῶν ἐπιγραφῶν. Παρέχουν μόνον τὰ ὀνόματα τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ δὲν στεροῦνται ἐνδιαφέροντος. Ὅνόματά τινα εἶναι ἄλλοθεν ἄγνωστα, ἐν ᾧ ἔξ ἄλλου διαλεκτικὰ τινα στοιχεῖα φωτίζουν κάπως τὴν παντελῶς ἄγνωστον, ἀλλὰ λίαν ἐνδιαφέρουσαν ὄρεινὴν περιοχὴν τῆς Πίνδου, σπονδυλικὴν στήλην τῆς ὅλης Ἑλλάδος, διαδραματίσασαν ἀφανὲς ἀλλὰ σπουδαῖον μέρος ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς ἤδη ἐποχῆς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 1 στήλη (εἰκ. 27) σφίξει τὰ ἄκρα ἐν μέρει μόνον κατὰ τὴν ἀριστερὰν καὶ ἄνω πλευρὰν· σφζ. ὕψος 0,405 μ., σφζ. πλάτος 0,35 μ., πάχος περὶ τὰ 0,075 μ.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀρχεταὶ εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἄνω ἄκρου, ἀφ' οὗ ἐγένετο προηγουμένως ἀρχὴ ἐγκαταλειφθεῖσα εἰς δύο σημεῖα, ἐνθα διακρίνεται τὸ ἀρχικὸν Σ τοῦ πρώτου ὀνόματος. Ἀναγράφονται εἰς ὀκτὼ στίχους τεσσάρων μὲν νεκρῶν τὰ ὀνόματα μόνον, ἐτέρων δὲ δύο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, ἵνα διακριθῇ προφανῶς

τοῦ πατρὸς ὁ ὁμώνυμος υἱός. Τοῦ 9ου στίχου διακρίνονται μόνον ἕγνη δύο γραμμάτων:

Συαίτας.
 Εὔχειρος
 Εὔχειρου.
 Κατόνικος.
 5. Κλεόβουλος.
 Συαίτας.
 Εὐρύλο[χος]
 Εὐρυλό[χου].
 [...] α β [- -

Ἐκ τῶν ὀνομάτων τὰ Εὔχειρος, Κλεόβουλος καὶ Εὐρύλοχος εἶναι γνωστά. Τὸ ὄνομα Συαίτας δὲν εὔρον ἀλλαχοῦ. Φαίνεται σύνθετον ἐκ τοῦ σῦς, ὡς τὸ Σύαγρος παρὰ FICK-BESCHTEL Die griechischen Personennamen nach ihrer Bildung σελ. 256 καὶ τῆς ρίζης τῶν λέξεων αἴσα καὶ δίαιτα, περὶ ὧν BOISACQ Dict. Étym. ἐν λ. Ἐπίσης δὲν εὔρον ἀλλαχοῦ τὸ ὄνομα Κατόνικος. Τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι βραχεῖα μορφή (Kurzname) τοῦ ὀνόματος Κ(ρ)ατ(ερ)όνικος ὡς καὶ τὸ ἐπίσης ἄγνωστον ἐν ἐπιγραφῇ κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 2 Κ(ρ)ατ(ερ)όμαχος· πρβ. FICK-BESCHTEL ἔ.ἀ. σελ. 176. Ἡ ἀναγραφή ὑπερῆς ὀνομάτων, ἀπάντων ἀνδρικῶν, ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐπιτυμβίου στήλης δηλοῖ ἴσως κοινὸν τάφον πεσόντων ἐν μάχῃ τινί.

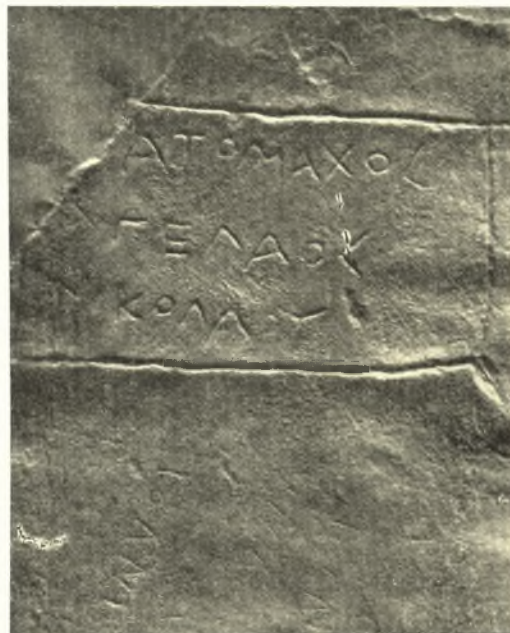
Ἡ ὑπ' ἀρ. 2 στήλη (εἰκ. 28) σφάζεται σχεδὸν ἀκεραία· ὕψος 0,69 μ., πλάτος 0,32 μ., πάχος περὶ τὰ 0,06 μ. Ἐντὸς τοῦ ἐγχαράκτου πλαισίου διαστάσεων 0,26×0,13 μ. σφάζει εἰς τρεῖς στίχους τὰ ὀνόματα δύο νεκρῶν τοῦ δευτέρου μόνον ἀναγράφεται καὶ τὸ πατρώνυμον (εἰκ. 30):

Κ]ατόμαχος.
 Ἀγέλαος
 Νικολάου.

Ἡ συμπλήρωσις τοῦ πρώτου ὀνόματος, ἄλλως δύσκολος, καθίσταται πιθανή, ὡς ἐγένετο, ἐκ τοῦ ὁμοίου ἐπὶ τῆς προηγουμένης ὑπ' ἀρ. 1 στήλης Κατόνικος (ιδὲ ἀνωτέρω). Τὰ Ἀγέλαος καὶ Νικόλαος γνωστά. Ἀξιοσημείωτον ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὡς ἐπὶ τεσσάρων περιπτώσεων τῆς προηγουμένης ὑπ' ἀρ. 1 στήλης παραλείπεται τοῦ πρώτου νεκροῦ τὸ πατρώνυμον, ἀλλὰ τοῦτο

δὲν σημαίνει ἐνταῦθα διαφορὰν κοινωνικῆς τάξεως ἢ τι τοιοῦτον.

Πολὺ μεταγενεστέρως ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς στήλης κατὰ τὴν φορὰν τοῦ ὕψους καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐπιγραφὴν δυσανάγνωστον ὄνομα, ἴσως: Καλλι | νίκου | Ἰοάνης (sic)· ιδὲ εἰκ. 30 ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ πλαγίου.

Εἰκ. 30. Φωτογραφία ἐκτύπου τῆς ἐπιγραφῆς ὑπ' ἀριθ. 2.

Τῆς 3ης στήλης σφάζεται εἰς δύο τεμάχια τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν ἄνω μέρος (εἰκ. 27)· σφζ. ὕψος 0,115 μ., πλάτος 0,205, πάχος 0,04 μ.:

Κάμανδρο[ς]
 Τειμαίου.

Τοῦ ὀνόματος Κάμανδρος πρῶτον συνθετικὸν φαίνεται ἡ ρίζα τῶν ὀνομάτων Καμὼ (ἦ) καὶ Κάμων (ὀ), BESCHTEL Die historischen Personennamen des Griechischen bis zur Kaiserzeit σ. 234. Σχετικὴ ἢ δευτέρα μορφή, ὕφ' ἣν παρουσιάζεται τὸ ὄνομα Σκάμανδρος, PABE-BENSELER ἐν λ. Περὶ τῆς γραφῆς διὰ εἰ τοῦ γνωστοῦ ὀνόματος Τίμαιος ιδὲ παρὰ ΧΑΤΖΙΑΔΑΚΙ Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα τόμος 1ος σ. 109.

Ἡ 4η στήλη σφάζεται πιθανῶς ἀκεραία. Κάτω εἶναι στενοτέρα καὶ παχύτερα (εἰκ. 28 καὶ 31)·

Εικ. 31. Φωτογραφία έκτυπου της επιγραφής
ὕπ' ἀριθ. 4.

ὕψος 1,32 μ., μέγ. πλάτος 0,38 μ., μέγ. πάχος
0,075 μ.:

Ἄσανδρος
Πολυνίκου.
Ἄνεργίας
Δεξάνδρου.

Ἐκ τῶν τεσσάρων ὀνομάτων ἄγνωστον εἶναι
τὸ τρίτον κατὰ σειράν. Εἶναι συγγενές πρὸς τὸ
ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Δωδώνης Ἄνεροίτας· πρβ. FICK-
BESCHTEL ἔ.ἀ. σ. 57 καὶ BESCHTEL ἔ.ἀ. σ. 49.

Ἡ 5η στήλη σφύζουσα ἴσως τὰς ἀρχικὰς δια-
στάσεις ἀπεκρούσθη ἀτυχῶς κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς
φερούσης τὴν ἐπιγραφὴν ἐπιφανείας (εἰκ. 28).
ὕψος 0,86 μ., πλάτος 0,335 μ., πάχος 0,09 μ.

Ἐκ τῆς ἐντὸς κοίλου πλαισίου (ὕψους 0,125 μ.)
ἐπιγραφῆς σφύζονται ἀνὰ τρία γράμματα δύο

Εικ. 32. Φωτογραφία έκτυπου της επιγραφῆς
ὕπ' ἀριθ. 5.

στίχων δυσδιάκριτα ἐπὶ τοῦ λίθου, ἀλλὰ σαφῆ
εἰς τὴν καλὴν φωτογραφίαν τῆς εἰκ. 32:

Βωτ [— —
Φοτ [— —

Δὲν δύναμαι νὰ προτείνω συμπλήρωσιν οὔτε
εἶναι δυνατόν νὰ σχετισθῇ τὸ ὄνομα τοῦ 2ου
στίχου πρὸς τὸ Φώτιος ἢ Φώτους, ὃ ἔφερε καὶ
ὁ γνωστός Χάων ἡγέτης, ΘΟΥΚΥΔ. ΙΙ, 80. Τὸ ο μάλι-
στα ἐπὶ τοῦ λίθου εἶναι ἀμφίβολον, ὡς καὶ τὸ
τ τοῦ πρώτου στίχου. Εἶναι πιθανὸν ὅτι, ἐὰν
ἐσφύζετο ἀκεραία ἢ ἐπιγραφή, θὰ εἴχομεν δύο
νέα ἀθησαύριστα ὀνόματα ἠπειρωτικά.

Ἡ στήλη ὕπ' ἀρ. 6 εἶναι ἀποκεκρουμένη πι-
θανῶς μόνον κατὰ τὴν ἄνω ἀριστερὰν καὶ κάτω
δεξιὰν γωνίαν (εἰκ. 28)· ὕψος 0,98 μ., πλάτος
0,44 μ., πάχος 0,04 μ.

Ἡ ἐπιγραφή σφύζεται ἀκεραία, ἀλλ' ἀποτρι-

Εικ. 33. Τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν ἄνω τμήμα
τῆς στήλης ὕπ' ἀριθ. 6.

βείσης τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου κατέστη δυσ-
διάκριτος (εἰκ. 33):

Φερένικος
Ἄρχίνυος.

Τὸ Φερένικος γνωστόν. Τὸ δεύτερον ὄνομα
πρέπει νὰ εἶναι πατρώνυμον εἰς γενικήν, οὐ
ἢ ὀνομαστικὴ Ἄρχινυος, βραχυὸς τύπος (Kurz-
name) τοῦ Ἄρχίνικος ἢ Ἄρχινόμος ἢ μᾶλλον
Ἄρχίνυος, FICK-BESCHTEL ἔ.ἀ. σ. 73. Παρα-
βλητέα διὰ τὸν διπλασιασμόν τοῦ ν τὰ Κλέονις
ἐκ τοῦ Κλεόνικος ἔ.ἀ. σ. 19, Ἄφθοννώ, Κα-
λοννώ, ἐπίσης Κλέοθθις, ἔ.ἀ. σ. 21 καὶ κυρίως
τὰ ἠπειρωτικά Ἄγέλλυς (Μολοσσός) ἐκ τοῦ
Ἄγέλαος, ἔ.ἀ. σ. 18 καὶ Φίλομμα (ὁ) Βου-
χαίτιος ἐκ τοῦ Φιλόμηλος (;) ΑΔ. 1918 σ. 121
(Κ. Α. Ρωμαῖος).

Ἡ στήλη ὑπ' ἀρ. 7 σφίζεται κατὰ τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν ἄνω μέρος (*εἰκ. 29*)· σφζόμ. ὕψος 0,47 μ., πλάτος 0,37 μ., πάχος 0,025 μ. :

Ἄρροπος
Κορράγου.

Δὲν εἶναι βεβαία ἡ ἀνάγνωσις τοῦ δευτέρου γράμματος εἰς τὸν πρώτον στίχον. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ γ. Ἄρροπος εἶναι ἄγνωστον ὄνομα δυνάμενον μόνον νὰ σχετισθῇ πρὸς τὰ Ἄρροίτας, Ἄρρολέων, Ἄρροτέλης κ.τ.δ. PAPE-BENSELER ἐν λ. καὶ FICK-BECHTEL ἔ.δ. σ. 45, Ἄλλὰ καὶ Ἄρροπος δὲν εὔρον ἀλλαχοῦ εἰ μὴ μόνον Ἄρροπος καὶ Ἄρρων, PAPE-BENSELER ἐν λ. καὶ I. G. Indices σποράδην. Περὶ τοῦ γνωστοῦ Κορράγου ἰδὲ παρὰ AHRENS De dialecto dorica σ. 102.

Τῆς ὑπ' ἀρ. 8 ἐπιγραφῆς σφίζεται μικρὸν τμήμα κατὰ τὸ μέσον ἄνω (*εἰκ. 29*)· σφζόμ. ὕψος 0,32 μ., σφζ. πλάτος 0,17 μ., πάχ. 0,05 μ.

Τῆς ἐπιγραφῆς ἀναγιγνώσκονται εὐχερῶς τὰ κάτωθι γράμματα :

— —] αρμ [— —
— —] αρ [— —

καὶ διακρίνονται ἐν συνεχείᾳ ἴχνη τινὰ ὡσεὶ διπλοῦ Τ ἢ μάλλον Π.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 9 στήλη εἶναι ἀποκεκρουμένη μόνον κάτω (*εἰκ. 27*)· σφζ. ὕψος 0,53 μ., πλάτος 0,435 μ., πάχος 0,045 μ.

Ἡ ἐπιγραφὴ σφίζει τὰ ὀνόματα ζεύγους νεκρῶν :

Θεύδοτος Ἀλεξάν-
δρου. Νεικοδία Γείτονος.

Τὰ ὀνόματα γνωστά. Ἀξιοσημείωτον ὅτι ἐπὶ 9 στηλῶν φερουσῶν ἄνω τῶν δεκατεσσάρων ἀνδρικὰ ὀνόματα μόνον ἐπὶ τῆς στήλης ταύτης παρουσιάζεται ὄνομα γυναικός. Περὶ τῆς γραφῆς τοῦ ὀνόματος διὰ εἰ ἀνωτέρω ἐν ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀριθ. 3.

Ἐπὶ τοῦ μικροῦ θραύσματος 10ης στήλης σφζομένων διαστάσεων 0,25×0,19×0,04 μ. ἀναγιγνώσκεται μόνον : Σ.

ΦΩΤΙΟΣ Μ. ΠΕΤΣΑΣ